

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Sveriges politik för global utveckling

En uppsats om de fattigas perspektiv samt rättighetsperspektivet i den svenska handelspolitiken

Emma Lundin

Göteborgs universitet

Institutionen för Globala studier

Examensarbete i Internationella relationer

Höstterminen 2014

Handledare: Peter Magnusson

Antal ord: 12976

Sammanfattning

Nyckelord	Sveriges politik för global utveckling, PGU, handelspolitik, rättighetsperspektivet, de fattigas perspektiv, utveckling, social praktik, social ingenjörskonst.
Syfte	Syftet med denna uppsats är att undersöka hur de fattigas- samt rättighetsperspektivet kommer till uttryck i Sveriges politik för global utveckling. Uppsatsen ämnar också att diskutera samstämighetspolitikens prestation utifrån en jämförelse mellan Barometern och handelspolitiken i PGU.
Frågeställningar	Uppsatsens syfte har brutits ned i ett antal konkretiserade frågeställningar för att det ska kunna besvaras. Dessa är: Hur uttrycks de fattigas perspektiv och rättighetsperspektivet i PGU? Vilka utvecklingsaspekter eller önskade förändringar lyfts fram i PGU? Vilka problem identifieras i samband med global utveckling och hur ska dessa problem hanteras? Vad säger Barometern om den svenska politikens prestation med PGU? Vilka förutsättningar har samstämighetspolitiken?
Metod och material	Uppsatsen bygger på en icke-positivistisk och hermeneutisk vetenskapssyn vilket innebär att syftet är att nå kunskap och förståelse genom tolkning. Det empiriska materialet analyseras med hjälp av kvalitativ textanalys där insikt nås genom systematisk genomläsning och fokus ligger på kontexten snarare än på specifik fakta. Detta kombineras med diskursanalys, som i denna uppsats fungerar som både metod och teori.
Teoretisk anknytning	Den teoretiska referensramen utgörs till störst del av diskursanalys och kritisk diskursanalys som teori, inspirerat av framför allt Norman Fairclough. Detta på grund av att uppsatsen syftar till att undersöka det språkliga uttrycket i handelspolitiken inom PGU. Detta kombineras också med Karl Poppers teori om social ingenjörskonst och social förändring. Denna teori lyfts fram för att ge ytterligare stadga till den kritiska diskursanalysens dimension om social praktik.
Slutsatser	Studien har identifierat en del diskurser inom den svenska handelspolitiken i PGU. Det gäller framför allt den nyliberala diskursen och ”Väst” eller ”de utvecklade länderna” som norm. Vidare har flertalet diskursiva praktiker kunnat påvisas som resultat av hur PGU är producerad, detta kopplas till de diskursiva praktiker och sociala praktiker som är rådande i den världsbild som omger PGU. Gällande handelspolitikens prestation med PGU är det huvudsakliga resultatet att politiken inte lyckats åstadkomma de uppsatta målen, vilket tros bero på PGU:s bristande förpliktigande och villkorliga språk.

Förord

Denna uppsats är skriven på Institutionen för Globala studier på Göteborgs universitet med inriktningen Internationella relationer. Uppsatsen har givit mig som undersökare stor insikt i den handelspolitik Sverige för inom ramen för utvecklingspolitiken och i synnerhet Sveriges politik för global utveckling. Uppsatsämnet har breddat mitt intresse för handelspolitik generellt sett, men framför allt handelspolitik orienterad mot utvecklingspolitiken.

Jag vill rikta ett stort tack till min handledare Peter Magnusson som under uppsatsens gång trott på både mig och val av uppsatsämne. Peter hjälpte mig framåt genom vägledning, ledord och uppmuntrande ord när jag själva tvivlade som mest och detta är högt uppskattat. Jag vill yttra ett kort, men speciellt, tack till mina nära och kära som verkligen hjälpt mig på vägen och stärkt min tro på uppsatsens färdigställande.

Tack!

Emma Lundin

Göteborg 9 januari 2015

Förkortningslista

BNP	Bruttonationalprodukt
CDA	Critical discourse analysis, kritisk diskursanalys
ECDPM	European Centre for Development Policy Management
EPA	Economic Partnership Agreements
ESMA	European Securities and Markets Authority
EU	Europeiska Unionen
FN	Förenta Nationerna
HDI	Human Development Index
IMF	International Monetary Fund
MiFID II-direktivet	Markets in Financial Instruments Directive
MUL-länderna	Minst utvecklade länderna
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
PGU	<i>Gemensamt Ansvar – Sveriges Politik för Global Utveckling</i> , proposition 2002/03:122
WTO	World Trade Organisation

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Förord	2
Förkortningslista.....	3
Figurer	
Figur 1. Teoretisk referensram	23, 31
1. Introduktion	6
1.1 Inledning	6
1.2 Bakgrund	7
1.3 Tidigare forskning	8
1.4 Problemformulering.....	9
1.5 Syfte	11
1.6 Frågeställningar	11
1.7 Avgränsningar	11
1.8 Disposition.....	12
2. Metod	13
2.1 Vetenskapligt förhållningssätt	13
2.2 Undersökningsmetod	13
2.3 Datainsamlingsmetod och material	14
2.4 Analysmetod för data.....	15
2.5 Teoretisk referensram	16
2.6 Studiens tillförlitlighet	16
3. Teori	17
3.1 Diskurs.....	17
3.2 Diskursanalys som teori.....	17
3.2.1 Kritisk diskursanalys.....	18
3.3 Social ingenjörskonst.....	21
3.4 Teoretisk referensram	23
4. Resultat.....	24
4.1 Sveriges Politik för Global Utveckling	24
4.1.1 Introduktion.....	24
4.1.2 Ekonomisk tillväxt	24
4.1.3 Stärkt samstämmighet i den svenska politiken – Handelspolitiken.....	25
4.2 Barometern 2014	27
4.2.1 Introduktion.....	27

4.2.2 Handelspolitik	28
5. Analys & diskussion.....	31
5.1 Rättighetsperspektivet och de fattigas perspektiv	31
5.2 Samstämmighetspolitikens prestation	34
5.3 Samstämmighetspolitikens förutsättningar till framgång.....	35
6. Slutsatser	37
6.1 Sveriges politik för global utveckling	37
6.2 Avslutande reflektioner	39
6.3 Framtida forskning	39
Litteraturförteckning	41

1. Introduktion

Följande kapitel syftar till att först ge en inblick i uppsatsämnets bredare kontext. Därför diskuteras kortfattat ämnet utifrån den vidare internationella kontexten inom vilken studiens syfte och ämnesinriktning befinner sig. Följt på detta ges en kort beskrivande bakgrund för PGU och tillkomsten av den svenska utvecklingspolitiken som den ser ut i dagsläget. Vidare ges en presentation av ett urval tidigare forskning kring ämnet. Detta efterföljs av en problemformulering där ämnet problematiseras, och uppsatsens syfte samt frågeställningar. Kapitlet avslutas sedan med uppsatsens avgränsningar och disposition.

1.1 Inledning

Det pågår ständigt en debatt om problematiken som omger globaliseringen, världshandeln och den ekonomiska tillväxten. Å ena sidan finns en del som menar att handeln är central för att åstadkomma en förändring, men lika många är övertygade om att handeln tillsammans med ekonomisk tillväxt istället är de bakomliggande faktorerna till världens orättvisor. Det talas exempelvis om att alla människors rätt till en acceptabel levnadsstandard endast gäller den rika världen och inte den fattiga, att tillväxten i de utvecklade länderna är oekonomisk och att vi lever långt över våra tillgångar (Olsson et al, 2010). Kritiken som hörs från denna sida av debatten och fattigare länders regeringar i allt större utsträckning, handlar framför allt om att det är de rikare västländerna som sätter upp villkoren för handeln (FN, 2008).

I Sverige ses handeln som ett positivt utvecklingsverktyg och frihandel är det viktigaste redskapet och politikens grundbyggsten för tillväxt och utveckling. Regeringen ser att globaliseringens krafter kan bidra till att fler länder kan delta i den globala handelspolitiken och att fler människor världen över kan ta del av de välståndsskapande krafterna som detta innebär (Utrikesdepartementet, 2014). Utmaningarna ligger här i strävan efter att se till att fler länder kan dra nytta av de vinster som kommer av delaktigheten på världsmarknaden. Därtill måste handeln ske på ”rätt” sätt. Handel kan likväl ha en mycket negativ effekt genom framför allt vapenexport och produkter med dubbla användningsområden (Björling, 2010:5ff). Tillsammans med detta är det viktigt att hänsyn tas till miljö, sociala effekter och en rättvis fördelning av det välstånd som skapas för att tillväxten överhuvudtaget ska bli hållbar. Det får inte bli så att den globala tillväxten sker på bekostnad av miljö och människor, utan att det blir en hållbar utveckling som sätter miljö, människor och sociala dimensioner i centrum (Utrikesdepartementet, 2013).

Sverige har länge varit ett handelsaktivt land och är idag i stor utsträckning beroende av handeln och exporten. Sett till BNP utgjorde exporten av varor och tjänster ungefär 30 procent i början

av 90-talet och denna siffra har nu ökat till nästan 50 procent, vilket sätter Sverige högt upp bland världens mest exporterande länder (Björling, 2010:1). På grund av detta är det kanske inte så märkligt att handeln ses som ett effektivt verktyg för ökat välbefinnande, åstadkomma förändring och bidra till den globala utvecklingen. Handeln är den främsta kanalen mellan Sverige och utvecklingsländer och genomförs den på ett effektivt sätt kan den mycket väl bidra till flera arbetstillfällen, fattigdomsbekämpning, främjande av mänskliga rättigheter samt fred och stabilitet (Björling, 2010:1).

1.2 Bakgrund

Efter det Kalla Krigets slut år 1989 växte en stark internationell vilja fram bland världens ledare, ett behov av förändring identifierades då det kommit till kännedom att utvecklingsfrågorna i världen är av global karaktär och berör alla. Som svar på detta anordnade FN år 2000 det så kallade Millennietoppmötet, med syfte att belysa utsatta människors situation och behov. Resultatet av mötet blev framväxten av ett kollektivt ansvar med åtta konkretiserade mål för att åstadkomma en positiv global utveckling (UNDP, FN: s utvecklingsprogram, 2014). I kölvattnet av millenniemålen kom det internationella fokuset att ligga på hållbar utveckling och världens länder insåg behovet av att utforma politik som strävade efter att uppfylla dessa mål.

Sverige valde en unik väg i utvecklingstrenden efter Millennietoppmötet för att sträva mot de uppsatta målen. Redan under 1970-talet växte en tro fram i Sverige att samstämmighet behövdes inom och mellan politikområden för att åstadkomma en politik som strävade åt samma håll (Odén & Lundquist, 2007:5). Denna fråga aktualiserades dock inte då, utan det dröjde till 2000 och utvecklingen av Millenniemålen innan något konkret hände. Som svar på den globala utvecklingen och de gemensamma målen tillsattes en parlamentarisk kommitté, Globkom, som skulle ta fram en handlingspolicy för Sveriges strävan efter global utveckling. Resultatet av detta arbete var en rapport som visade hur Sverige skulle kunna bidra till en jämlik och hållbar utveckling, genom dels utvecklingsbistånd och koherens inom alla politikområde för att stödja utvecklingsmålen. Den socialdemokratiska regeringen tog detta vidare och presenterade propositionen *Gemensamt Ansvar – Sveriges Politik för Global Utveckling*, Proposition 2002/03:122, som efter ett par korrigeringar antogs av alla partier år 2003 (SOU 2001:96).

Sverige blev ett föregångsland och en förebild i och med antagandet av politiken. Det första landet i världen att anta ett blocköverskridande ramverk med syfte att föra en koherent politik som genomsyrar alla politikområden. Det övergripande målet med politiken är en rättvis och hållbar utveckling (PGU, 2003:7) och bakom detta ligger ett motiv om solidaritet för fattiga

och utsatta människor och länder (PGU, 2003:18). Genom att besluta om en samstämmig politik på regeringsnivå tog Sverige aktiv del i det gemensamma ansvaret alla länder har för den globala utvecklingen och världens framtid (PGU, 2003:18; Barometern, 2014).

1.3 Tidigare forskning

Det har sedan PGU:s tillkomst forskats en del på ämnet policykoherens eller samstämmighetspolitik, både på den svenska varianten och på EU-nivå. Stora rapporter som ofta nämns är OECD-DAC Peer Reviews¹, European Centre for Development Policy Management (ECDPM)², och Concords Spotlight on coherence reports³.

Det finns också många akademiska forskare som studerar detta, Bertil Odén som är freds- och konfliktforskare har bland annat skrivit att PGU var ”[d]en viktigaste nationella händelsen på utvecklingsamarbetets område [...]” under 2000-talet (Odén, 2006:134). Forster och Stokke (1999) har fokuserat på begreppen koherens och inkoherens i sin studie ”Policy Coherence in Development Co-operation” och undersökt vilka effekter dessa begrepp har på biståndspolitiken. I boken diskuteras motsättningar och tvetydigheter kring samstämmighet, och det internationella givarsamfundets fundamentala uppbyggnad⁴. Danielsson och Wohlgemuth (2005) har i sin studie ”Svensk biståndspolitik i ett internationellt perspektiv” inriktat sig på biståndspolitiken och hur Sverige som givarland agerat i omvärlden. I studien diskuterar de också biståndspolitikens utrymme och uttryck i PGU och vad detta har för effekter på den svenska politiken⁵. Förutom dessa författare har också Hoebink & Stokke samt Odén & Lundquist (2007) behandlat snarlika frågor.

I boken *Utrikespolitiken som slagfält: de svenska partierna och utrikesfrågorna* (1995), skriver Ulf Bjereld och Marie Demker om den svenska utrikespolitiken och framför allt om hur beslut tas inom Sveriges politiska väggar. Författarna menar att Sverige traditionellt sett tar utrikespolitiska beslut baserade på gemensamma grundval eftersom detta ökar politikens trovärdighet och skapar en enad front (Bjereld & Demker, 1995:15).

---

¹ OECD-DAC Peer Reviews. Tillgänglig: <http://www.oecd.org/dac/peer-reviews/sweden.htm>

² ECDPM. Tillgänglig: <http://www.oecd.org/pcd/44704030.pdf>

³ CONCORD Spotlight. Tillgänglig: <http://www.concord.se/material/rapporter/spotlight-rapporter-om-eus-samstammighetspolitik/>

⁴ Forster & Stokke. (1999). *Policy Coherence in Development Co-operation*. London: Frank Cass Publishers

⁵ Danielsson & Wohlgemuth. (2005). *Svensk biståndspolitik i ett internationellt perspektiv*. Tillgänglig: <http://www.solidaritetshuset.nu/usrd/sgd974.pdf>

En annan forskare som kan knytas till detta ämne är William Easterly, som i sin bok *The white man's burden: why the West's efforts to aid the rest have done so much ill and so little good* (2006) skriver om att storslagna, eller utopiska, planer såsom milleniemålen ofta motverkar sitt eget syfte och är dömda att misslyckas på förhand. Författaren menar att dessa planer och mål kan vara bra för motivation men att man istället bör fokusera på mer realistiska mål som har verklig potential att åstadkomma något positivt (Easterly, 2006:11f).

Tanken med denna uppsats är att bidra till forskningsfältet genom att ställa propositionen Sveriges politik för global utveckling mot den PGU-barometer som presenterades av CONCORD Sverige och dess medlemsorganisationer år 2014. Detta med förhoppningen att ge ett bidrag till området med nya kopplingar och diskussioner som kan föras om samstämmighetspolitikens genomförande. De flesta författare som behandlat frågor kring PGU i sin forskning och studier har gjort det med biståndspolitik i centrum. Därför kan denna studie bidra med ett nytt perspektiv genom att belysa ämnet utifrån handelspolitiken och dess roll i den svenska utvecklingspolitiken.

1.4 Problemformulering

De stora internationella institutionerna som tillkommit för att sätta upp och reglera världshandelns spelregler, har som främsta mål en rättvis handel som ska gynna världens fattigare länder. World Trade Organisation (WTO) har exempelvis som uttalat mål att arbeta för frihandel och som övergripande filosofi att en friare världshandel skapar ett ökat välstånd. De vill också minska de rikare ländernas möjligheter att styra villkoren och utnyttja fattiga länder. Dock handlar kritiken som lyfts mot organisationen om just detta, att de ofta anses ta de rikare ländernas sida och föra fram deras viljor (FN, 2008). De internationella institutionerna har, liksom den svenska utvecklingspolitiken, handel som främsta instrument för utveckling. Denna syn på utveckling verkar ha blivit normaliserad och påträffas i många olika medier. Men världshandeln som fenomen som berör så många människor i världens alla hörn kanske inte kan ses som en isolerad aktivitet och för att få bukt på de orättvisor som existerar inom den världshandeln måste troligtvis andra typer av värden och principer lyftas upp och prioriteras (Collste, 2004:73f). Göran Collste, som forskar om globaliseringen, menar att den ekonomiska globaliseringen under åren blivit apolitisk och att ett alltjämt större fokus på effektivitet och lönsamhet för beslut leder till att värdekonflikter, med eventuellt stora sociala konsekvenser, undermineras och osynliggörs (Collste, 2004:73f).

Den internationella utvecklingsagendan har under 15 år baserats på strävan efter att uppfylla millennieutvecklingsmålen, vilka också var en grogrund för den svenska utvecklingspolitikens vid millennieskiftet. Frågan om vad som skall komma efter dessa utvecklingsagendor, framför allt Millenniedeklarationen, är intressant ur många aspekter. Men dessa frågor är i dagsläget svåra att besvara. Däremot är det intressant att kasta nytt ljus över den proposition som Sverige tog fram för elva år sedan, Sveriges politik för global utveckling, och se hur detta politiska styrdokument uttrycker värden, mål och perspektiv för utveckling.

Kärnan med PGU är att de politiska beslut som fattas i Sverige ska sätta fattiga länder och människor i centrum, de effekter politiken kan ha på dessa ska hela tiden finnas med i beslutsprocessen. Ansvar för politiken och att målen om en rättvis och hållbar utveckling uppnås ligger på hela regeringen. Därför måste alla politikområden ha PGU i beaktande för att politiken som förs och besluten som tas inte ska avvika från de övergripande principerna. Genom antagandet av denna politik satte regeringen höga krav på all politik som bedrivs inom Sverige. Om de olika områdena avviker från huvudmålen är risken stor för att samstämmigheten suddas ut.

Handeln anses, som tidigare nämnt, vara ett viktigt verktyg för att åstadkomma positiv förändring. Många av handelsregleringarna som berör Sverige beslutas dock inte längre på nationell nivå utan faller inom ramen för Europeiska Unionen. Frihandelsavtal och samarbeten förhandlas på en bilateral och regional nivå mellan EU och andra länder eller grupperingar av länder (Björling, 2010:5). Detta begränsar kraftigt handlingsutrymmet för svenska handelspolitiska beslut. Enligt Regeringens handelspolitiska deklaration från år 2010 är Sveriges roll att vara: ”en tydlig röst i EU för så ambitiösa, heltäckande och förmånliga frihandelsavtal som möjligt med beaktande av partnerländernas utvecklingsnivå” (Björling, 2010:5).

Spänningen mellan handeln och ekonomin å ena sidan och rättvisa och fattigdomsutveckling å andra sidan är som vi kan utläsa ovan inte helt oproblematiske. Hur ska dessa två områden kunna förlikas och sammanbindas på ett sätt som gynnar alla inblandade parter. Att handeln är ett viktigt instrument för att åstadkomma utveckling verkar i dagens ordning vara fastställt, men frågan om hur handeln ska verkställas är mindre klar. Hur uttrycks handelspolitiken i den svenska utvecklingspolitiken? Kan ett så omfattande politiskt dokument som PGU tillföra något i detta dilemma, och bidra till en hållbar och rättvis utveckling? Går det att i text förena handelspolitiska premisser med utvecklingsaspekter på ett rimligt sätt?

1.5 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur de fattigas- samt rättighetsperspektivet kommer till uttryck i de handelsrelaterade aspekterna i Sveriges politik för global utveckling. Vidare kommer detta kompletteras med en undersökning och diskussion av samstämmighetspolitikens prestation eller genomförande i en jämförelse mellan PGU och Barometern från 2014.

1.6 Frågeställningar

För att kunna besvara uppsatsens syfte har det brutits ned i ett antal konkretiserade frågeställningar. Dessa syftar till att vägleda under uppsatsens gång, samt för att tydliggöra uppsatsens analys och slutsatser.

- Hur uttrycks de fattigas perspektiv och rättighetsperspektivet i avsnitten gällande handelspolitiken i PGU?
- Vilka utvecklingsaspekter eller önskade förändringar lyfter PGU fram i dessa avsnitt?
- Vilka problem identifieras i samband med global utveckling och hur skall dessa hanteras?
- Vad säger utvärderingsrapporten Barometern om den svenska politikens prestation med PGU?
- Vilka förutsättningar finns för samstämmighetspolitikens genomslag? Styrkor och/eller svagheter med PGU?

1.7 Avgränsningar

I denna studie ligger fokus på regeringspropositionen ”Sveriges politik för global utveckling” från 2003 samt uppföljningsrapporten ”Barometern” från 2014. De utvalda dokumenten anses vara högst relevanta för studien eftersom den förstnämnda utgör grunden för Sveriges utvecklingspolitik, och den senare visar på hur den förda utvecklingspolitiken presterat. Vid sidan av dessa två dokument finns ett otal andra publiceringar, skrivelser och rapporter från både den svenska regeringen och från andra aktörer. Även om en analys av flera studier hade varit önskvärt ur generaliserbarhets- samt tillförlitlighetssynpunkt har studiens tidsram och omfång inneburit vissa begränsningar. De två utvalda dokumenten anses dock vara ändamålsenliga för det som uppsatsen ämnar att åstadkomma, det vill säga undersöka förd retorik samt diskutera den handelsrelaterade prestationen. Dokumenten kommer heller inte att studeras i sin helhet, utan endast de aspekter som rör den svenska handelspolitiken kommer att undersökas. Detta eftersom det skulle bli en alltför omfattande och stor uppsats om alla politikområden skulle täckas in.

1.8 Disposition

Uppsatsens upplägg ser ut som följande. Den inleds med en genomgång av studiens tillvägagångssätt i metodkapitlet, där vetenskapligt förhållningssätt, undersökningsmetod, metod för datainsamling samt analys, teoretisk referensram och studiens tillförlitlighet diskuteras. Efter detta följer teorikapitlet som redogör för uppsatsens använda teorier: diskursanalys samt social ingenjörskonst. Detta kapitel avslutas med en förklaring av uppsatsens teoretiska referensram för att förtydliga hur teorierna kommer till användning. Fortsättningsvis presenteras resultatkapitlet, uppdelat på de två datakällor som utgör uppsatsens empiriska underlag, PGU samt Barometern. Analysen följer på detta, i vilken teori och empiri kopplas samman och en diskussion förs utifrån uppsatsens syfte och frågeställningar. Uppsatsen avslutas sedan med slutsatser där framför allt studiens syfte, men också frågeställningar, besvaras mer konkretiserat. Här förs också en reflektion med författarens egna tankar samt en kort kommentar om förslag på framtida forskning.

2. Metod

Detta kapitel inleds med en redogörelse för uppsatsens vetenskapliga förhållningssätt och undersökningsmetod. Vidare presenteras de mer konkret använda metoderna för datainsamling, analys och teoretisk referensram. I varje del motiveras metodvalen utifrån undersökarens egna tankar tillsammans med hjälp av metodlitteratur. Slutligen ges en diskussion om uppsatsens tillförlitlighet och trovärdighet.

2.1 Vetenskapligt förhållningssätt

Studien grundar sig i en icke-positivistisk kunskapssyn eftersom fokus ligger på att tolka ett material och skapa en förståelse genom en diskussion av materialets olika aspekter. Studien är också av explorativ karaktär vilket innebär att undersökaren strävar efter att erhålla mesta möjliga förståelse om uppsatsens problem. Explorativa undersökningar används ofta, enligt Patel och Davidsson (2003:25ff), när undersökaren har bristande kunskap om problemområdet. Eftersom det undersökta ämnet är relativt nytt för mig anses den explorativa metoden bäst lämpa sig för den aktuella studien. Denna metod möjliggör också en allsidig undersökning av problemet eftersom det inte på förhand avgränsas till att endast beskriva eller förutsäga problemets omfång (Patel & Davidsson, 25ff). Eftersom jag som undersökare angriper uppsatsens problem med viss kunskapsbrist, ges större möjlighet till att genomföra en öppen och mångsidig undersökning utifrån flera synvinklar och perspektiv.

Undersökningsdesignen är grundad i en hermeneutisk vetenskapssyn där undersökningens yttersta mål är att nå en fördjupad förståelse och nyanserad tolkning. Detta i motsats till ett mer realistiskt synsätt där undersökaren vill nå något som kan liknas vid objektiv sanning eller universell fakta. Hermeneutik, eller läran om läsning och tolkning, är enligt Esaiasson (2007:249f) starkt kopplat till kvalitativa textanalyser, vilket kommer förklaras med utförligt nedan under rubrik 2.4 Analysmetod för data.

2.2 Undersökningsmetod

En kvalitativ forskningsmetod har valts för uppsatsen eftersom denna metod anses vara mest ändamålsenlig för att besvara uppsatsens syfte. Kvalitativa metoder möjliggör en mer holistisk och djupare bild av problemet. Detta begränsar dock möjligheterna till att dra generella slutsatser men är önskvärt vid studier där sociala och kulturella variabler förekommer (Eriksson & Kovalainen, 2008). Det finns också kritik mot kvalitativa forskningsmetoder eftersom man menar att de saknar transparens över hur slutsatser har nåtts (Bryman, 2008:392). Denna uppsats syftar inte till att ge någon universell bild eller generell sanning utan snarare att belysa ett problem och genom en tolkning lyfta aspekter som är värda att diskutera. Vidare är

förhoppningen att svårigheterna med kvalitativ forskningsmetod ska undvikas i största mån genom att redovisa hur studien genomförts och genom att presentera materialet på ett sådant sätt att läsaren själv kan bilda sig sin egen uppfattning och tolkning.

2.2.1 Alternativa undersökningsmetoder

Det finns många olika metoder med en mängd olika verktyg att välja mellan när en studie ska genomföras. Ett intressant alternativ till den valda undersökningsmetoden hade varit att genomföra en kvantitativ statistisk analys. Till exempel genom att studera hur Human Development Index (HDI) utvecklats i de länder som är mottagare av svensk biståndspolitik under den tiden som PGU funnits och försöka utröna om PGU kan ses som förklarande faktor, eller liksom Esaiasson (2007:73ff) skriver förklara fenomenet och hitta en kausalitet. Detta ställer dock stora krav på undersökaren eftersom det är många andra faktorer som kan spela in och att dra slutsatser om kausalitet är svårt eftersom det är svårt att hitta sådana tydliga orsak-verkansamband. En annan intressant metod hade varit att genomföra kvalitativa samtalsintervjuer med aktörer som arbetar inom områden som PGU berör för att se hur pass implementerad politiken är. Ett försök till detta gjordes i början av studien där målet var att intervjua olika exportfrämjande organisationer som har uppdrag av staten att främja Sverige och svensk export, till exempel Business Sweden och Exportkreditnämnden. Detta visade sig dock ogenomförbart under studiens tidsram då flertalet av dessa organisationer hade svårt att avsätta tid för en sådan studie.

2.3 Datainsamlingsmetod och material

Uppsatsen bygger på sekundärdata, vilket är data som existerar oberoende av undersökaren och dennes undersökningsproblem. Skälet till detta är att det undersökta problemet är av sådan karaktär att mycket empirisk data redan finns att tillhandahålla. Som nämnts i stycket ovanför hade det varit intressant att även utföra intervjuer med inblandade aktörer vilket hade kunnat stärka tillförlitligheten. Problemet med sekundärdata är ofta att det kan vara partiskt eller misstolkas av undersökaren, och därför brukar primärdata vara att föredra (Esaiasson, 2009:319). Uppsatsens validitet ökar dock till följd av utnyttjandet av olika datakällor, samt att de härstammar från flera skilda aktörer, och således anses dataurvalet vara relativt oproblematiskt. Mer om detta under 2.5 Studiens tillförlitlighet.

Utöver det empiriska materialet har en litteraturstudie genomförts för att se vad tidigare forskning samt annan litteratur inom området säger om problemet. En kombination av kedjesökning och systematisk sökning har genomförts för att få fram relevant data, vilket innebär att lämplig litteratur införskaffats genom att söka på ämnesrelaterade nyckelord på olika

databaser och att relevanta artiklar lett vidare till andra bra texter genom referenser och källor (Reinecker & Jörgensen, 2014:138f).

2.4 Analysmetod för data

I studiens data är det texternas väsentliga innehåll som ska urskiljas och därför har en kvalitativ textanalys använts som analysmetod. I en kvalitativ textanalys analyseras texterna på djupet för att på ett systematiskt sätt sortera materialet och ge en överskådlig bild av innehållet. Denna process genomförs vanligen i flera steg för att undersökaren ska få en god förståelse av materialet (Esaiasson, 2007:237ff). Genom denna metod har texterna undersökts systematiskt för att klargöra och belysa texternas viktiga aspekter. De flesta textanalytiska verktyg som använts i uppsatsen kan knytas till diskursanalys. Diskursanalysen används i denna uppsats både som metod och som teori. Anledningen till detta är att diskursanalysen ofta ses som en paketslösning där teori och metod är sammanflätat. Man måste som undersökare acceptera diskursanalysens filosofiska premisser för att kunna använda denna metod och således är det svårt att skilja mellan diskursanalysens metodrelaterade samt teorirelaterade aspekter (Jørgensen Winther & Phillips (2000:10). Jag väljer att inte gå närmare in på diskursanalysen som teori och metod i detta avsnitt utan hänvisar till kapitel 4. Teori för djupare utläggning.

Analysen av de olika datakällorna har genomförts i en slags växelverkan eftersom analys av en datakälla bidrar till information och kunskap som hjälper till att analysera en annan källa. Här har ett ständigt kritiskt förhållningssätt varit av yttersta vikt så att tolkningen av materialet inte skulle bli rent spekulativ (Esaiasson, 2007:305) och snedvriden på grund av den egna förförståelsen, kunskapen och värderingsgrunden som undersökare.

För att kunna kategorisera innehållet i texterna och söka efter lösningen på uppsatsens forskningsproblem har jag som undersökare ställt ett antal precisa frågor till materialet. Eftersom analyserad data är av olik karaktär och har olika ändamål har dock frågorna delats upp i två områden. Följande frågor har använts:

PGU: Vilka hinder eller problem identifieras? Vilka lösningar läggs fram för att åtgärda problemen och åstadkomma förändring? Vilka mål är uppsatta/ vad ska lösningarna mynna ut i? Vilka aktörer bär ansvaret för att åstadkomma detta?

Barometern: Vad har samstämmighetspolitiken åstadkommit? Vad har den inte åstadkommit? Vilka mål lyfts fram? Vilka brister finns med samstämmighetspolitiken?

2.5 Teoretisk referensram

Teoriavsnittet har utformats bitvis under arbetets gång, men framför allt har den utvecklats efter att det empiriska materialet stått klart. Således kan uppsatsen anses ha en induktiv ansats eftersom slutsatser härleds från empirin, och inte grundar sig i en teori som beprövas. De första tankarna om möjlig teori uppstod under genomläsningen av uppsatsens empiriska material. Framför allt var det spänningen mellan det som sägs och det som görs inom handelspolitiken och utvecklingspolitiken som intresserade mig, vilket förde tankarna till retorik och praktik, och vidare till diskursteorins sociala praktik. Även det faktum att PGU står som ett samlat politisk vägledande dokument var intressant och med detta i åtanke började sökandet efter hur politiken formulerar en plan eller riktning för social förändring. Följaktligen utgörs teoriavsnittet av Kritisk diskursanalys, eller CDA, inspirerad av framför allt Norman Fairclough, samt Karl Poppers teorier om social ingenjörskonst för social förändring.

Teoriavsnittet avslutas med en analysram som ligger till grund för uppsatsens analys, och delvis även för diskussion och slutsatser. Här har också en modell tagits fram för den teoretiska referensramen. I modellen och analysramen lyfts det mest essentiella fram ur de olika teorierna och fungerar som fokuspunkter i analysen. På så sätt har förutsättningar skapats för att analysen ska bli teoretiskt grundad.

2.6 Studiens tillförlitlighet

Kvalitativa studier kritiserar ofta för att presentera slutsatser och beskrivningar som saknar transparens och inte är tillräckligt grundade. För att överkomma detta och öka uppsatsens trovärdighet kan man som forskare använda sig av triangulering. Detta är en metod som innebär att man använder sig av olika källor för att belysa och studera ett problem (Bryman, 2008:392ff). I denna uppsats förekommer datakällor som har ursprung i två olika aktörer, den ena kommer från den svenska regeringen och den andra kommer från Concord Sverige och organisationens medlemmar. Dessa källor anses vara tillförlitliga och dokumenten har för att ytterligare stärka trovärdigheten hämtats från källornas ursprungssidor. Källornas ursprung gör också att problematiken kring det faktum att de är sekundärkällor övervinnes. För att i största möjliga mån öka uppsatsens trovärdighet och transparens har studiens teorikapitel samt resultatkapitel presenterats och klassificerats utefter källorna och utefter respektive källas egen systematik. Jag anser att detta tillvägagångssätt varit både praktiskt och transparent, eftersom det inte inneburit att materialet transformerats och förändrats i så stor utsträckning. Detta innebär också att läsaren kan se på materialet och gå till ursprungsversionen för vidare inläsning och analys.

3. Teori

I detta kapitel kommer uppsatsens använda teorier presenteras. Teorikapitlet bygger främst på en teori inspirerad av Norman Faircloughs Diskursanalys och då i synnerhet ”den sociala praktiken”. Vidare har teorikapitlet kompletterats med Karl Poppers teori om social ingenjörskonst, detta för att kunna gå djupare in i förutsättningarna med en koherenspolitik och använda teorin som ett analysredskap i analyskapitlet.

3.1 Diskurs

Diskursbegreppet används på olika sätt av olika forskare och inom olika forskningstraditioner.

I denna uppsats används två definitioner från Jørgenssen Winther och Phillips (2000):

”en diskurs är ett bestämt sätt att tala om och förstå världen” (Jørgenssen Winther & Phillips, 2000:7),

och,

”diskurser är något förhållandevis regelbundet som sätter gränser för vad det är som ger mening” (Jørgenssen Winther & Phillips, 2000:19).

Båda dessa definitioner innebär att diskurser är något som styr vår tolkning, kunskap och förståelse för den sociala verklighet som florerar runtomkring oss. Det diskursiva språket innebär olika mönster inom vilka vi agerar och förstår omvärlden.

3.2 Diskursanalys som teori

Diskursanalysen används, liksom diskursbegreppet, på olika sätt. Men konsensus råder om att det är text och språk som står i centrum. Det finns tre huvudsakliga inriktningar inom diskursanalysen: diskursteori (ofta kopplad till Laclau och Mouffe), kritiskt diskursanalys (eller CDA), och diskurspsykologi. Dessa tre inriktningar har en gemensam utgångspunkt i det att de inte ser på språket som en naturlig avbild av omvärlden, identiteter och sociala relationer, utan att språket skapar och förändrar dessa delar (Jørgenssen Winther & Phillips, 2000:7). Språket är alltså inte en direkt återspeglning av verkligheten utan eliminerar uppdelningen mellan verklighet och idé, och formar därigenom verkligheten som vi ser den (Bergström & Boréus, 2005:305f). Att bruka språket är således en social aktivitet i sig, men det är inget stabilt och naturgivet utan formas hela tiden i den sociala kontexten. Således är språket både konstituerat och konstituerande. Språket styr också vad vi tänker och vad vi gör, samt ger oss ett perspektiv för att tolka verkligheten (Bergström & Boréus, 2005:326). Jaworski och Coupland (refererade i Bergström och Boréus 2005) menar att man inom diskursanalysen har en ”funktionell syn på språket”. Detta innebär att man inte skiljer på vad man säger och vad man gör, ett uttalande av

ett ord leder till att man läser in eller kopplar vissa naturliga sociala handlingar till det uttalade ordet (Bergström & Boréus, 2005:327).

Diskursanalysen är nära kopplad till strukturalistisk och poststrukturalistisk språkfilosofi vilket innebär att språket ger oss tillträde till verkligheten. Liksom förklarat ovan, är språkrepresentationer aldrig speglingar av en existerande eller sann verklighet utan bidrar hela tiden till att skapa och forma den. Jørgenssen Winther och Phillips (2000) skriver att den fysiska världen existerar men får sin betydelse genom diskurserna. En händelse som inträffar får mening utifrån olika perspektiv eller diskurser, och dessa pekar i sin tur ut möjliga och relevanta handlingar. Genom denna process får den diskursiva förståelsen också sociala konsekvenser (Jørgenssen Winther & Phillips, 2000:15f). Även Fairclough menar att texter kan ha kausala effekter på och skapa förändring i människor, sociala relationer och i den materiella världen (Fairclough, 2003:8).

Bergström och Boréus (2005) menar att språkbruk som är nära kopplat till den politiska sfären är full med värdeladdade begrepp som styr hur vi tolkar världen. Politik blir därför nära sammankopplat med språket och kan inte avskiljas från det, utan den politiska och sociala verkligheten skapas genom just språket och får därigenom mening. Detta synsätt är också nära sammankopplat med makt. I och med att språket som konstituerande meningsskapare handlar om att framföra tolkningar och att få en viss tolkning erkänd som den rätta påverkar och bildar grund för vår kunskap (Bergström & Boréus, 2005:326f). Diskursanalysen är också identitetsskapande eftersom distinktioner i språket vanligtvis görs, såsom en uppdelning mellan ”vi” och ”dom” (Bergström & Boréus, 2005:328). Man brukar därför tala om att diskurser innefattar antagonism, att språket ofta konstruerar motsättningar så att exempelvis identiteter blir instabila, istället för att tala om en stabil och enhetlig identitet (Bergström & Boréus, 2005:321).

3.2.1 Kritisk diskursanalys

Enligt Norman Fairclough innefattar diskursbegreppet tre olika dimensioner: diskurs som text, som diskursiv praktik och som social praktik. Diskurs som text är starkt lingvistisk, diskurs som diskursiv praktik handlar om hur texten produceras och konsumeras, och diskurs som social praktik handlar om att diskursen relateras till den bredare sociala praktiken eller verkligheten (Bergström & Boréus, 2005:308).

Den kritiska diskursanalysen (härefter CDA) är, liksom namnet antyder, nära kopplad till den samhällskritiska forskningstraditionen. Wodak skriver att: ”Critical discourse analysis is an

instrument whose purpose is to expose veiled power structures” (Wodak, 1996:16). Det hävdas inom denna tradition att ojämlika maktförhållanden skapas och reproduceras av olika diskursiva praktiker. CDA betraktar detta som efterlämningar av ideologiska effekter inom vilka de diskursiva praktikerna konstruerar sociala subjekt, sociala grupper, världsbilder och främjar vissa sociala gruppers intressen (Jørgensen Winther & Phillips, 2000:69). Även Fairclough påpekar detta och menar att diskurser har flera funktioner, dels konstruerar de sociala identiteter, de vidmakthåller befintliga sociala relationer, och de upprätthåller existerande maktstrukturer. Förutom dessa funktioner menar Fairclough att relationen mellan samhälle, diskurs och teori är helt interdependent, med andra ord, att diskurserna ser ut som de gör till följd av samhällets inneboende motsättningar och vice versa (Bergström & Boréus, 2005:322). Fairclough tar även in hegemonibegreppet i diskursanalysen, då han menar att hegemoni, liksom diskurs, är ett sätt utifrån vilket man kan undersöka hur diskursiv praktik innesluts i den sociala praktiken där maktstrukturer existerar. På så sätt kan den diskursiva praktiken ses som en del i en hegemonisk kamp som vidmakthåller, reproducerar och omvandlar den diskursordning som den är en del av (Jørgensen Winther & Phillips, 2000:80).

Diskurs som social praktik innebär att diskursen kopplas till makt och ideologi. Liksom tidigare nämnt, är text en form av social praktik som ingår i en bredare social kontext eller struktur. För att förklara detta hänvisar Fairclough till begreppet *diskursordning* eller *the social matrix of discourse*, vilket innebär att en text måste relateras till andra diskurser och strukturer för att se vad som påverkar samt konstruerar själva diskursen. Dessa sociala praktiker utanför diskursen måste heller inte, enligt Fairclough, vara diskursiva utan det kan också röra sig om, exempelvis, icke-diskursiva ekonomi- eller samhällsstrukturer. Det är vanliga meningsskapande vardagliga processer som skapar förutsättningar, drar gränser och påverkar diskursordningen och den specifika diskursen (Bergström & Boréus, 2005:324f). I processen att relatera diskursen till den sociala praktiken handlar det om att kartlägga vilka relationer som finns utanför diskursen, vilka sociala eller kulturella strukturer som begränsar eller möjliggör den diskursiva praktiken och se vad det finns för strukturella betingelser i diskursens sociala matris. Här menar Fairclough att avgörande slutsatser kan dras, eftersom det först är i diskursens kontext som det går att se om diskursen vidmakthåller diskursordningen eller utmanar och ifrågasätter den och skapar social förändring. Med andra ord kan slutsatser dras om diskursens sociala, politiska och ideologiska konsekvenser (Jørgensen Winther & Phillips, 2000:90).

Det främsta målet med CDA, enligt Jørgensen Winther och Phillips (2000) är att hitta kopplingar mellan språkbruk och social praktik, där fokus ligger på att undersöka hur de

diskursiva praktikerna upprätthåller den sociala ordningen och skapar social förändring (Jørgenssen Winther & Phillips, 2000:76). För att göra en sådan undersökning är det vanligt att CDA inriktas på vad som är skrivet och sätter in texten i en social praktik eller kontext. Fairclough (2000) har i sina egna publikationer bland annat studerat hur politiska partier försöker förena nyliberala inslag med socialdemokratiska inslag, till exempel ekonomisk effektivitet med social rättvisa, vilket enligt författaren är problematiskt både i text och i praktiken, eftersom de kommer ur så pass olika traditioner (Fairclough, 2000:55ff). Det är enligt Fairclough intressant att fråga sig vilken vision som konstrueras i texterna, vilka processer och deltagare som representeras, vilka är agenter och är de passiva eller aktiva, vilka påverkas, är handlingarna kopplade till agenterna eller är de fristående, etcetera.? Framför allt handlar det om att lyfta fram aspekter som visar på rättviseanspråk, maktstruktur, och identitetsskapande eller dikotomier (Fairclough, 2000:142ff). Nominalisering är ett begrepp eller verktyg som ofta nämns i detta sammanhang och innebär att en viss process omvandlas till en nominell enhet där de agenter som initierar, verkar i, ansvarar för och har makt över processen är frånvarande. Det är bland annat vanligt att mänskliga agenter ersätts av exempelvis kapital eller teknologi, och att sådana substantiv på så sätt blir agent. Ett exempel på detta är globaliseringen, där den mänskliga inverkan eliminerats fullkomligt (Fairclough, 2003:12f). Skillnaden mellan vad som sägs, det vill säga retoriken, och vad som är rimligt inom den vidare sociala praktiken, det vill säga sociala handlingar, är enligt Fairclough (2000:143f) viktigt att studera och lägga märke till.

Förutom textens nominalisering söker ofta kritiska diskursanalytiker efter texternas transivitet, modalitet, intertextualitet och interdiskursivitet. Modaliteten betyder ”sätt” och handlar om hur nära en avsändare kan kopplas till ett visst innehåll (Bergström & Boréus, 2005:323) eller, som Jørgenssen Winther och Phillips (2000:88) skriver, hur affinerad talaren är med påståendet. De sistnämnda lägger också fram ett annat begrepp, *hedges*, vilket är ett sätt att uttrycka något med låg affinitet eller intonation. Ett förklarande exempel på detta är att använda ord som ”lite” eller ”relativt” i en text vilket innebär att man modererar påståendet för att gardera sig. Ett annat exempel är ordet ”ska” som har en hög affinitetsmodalitet och är förpliktande, medan ord som ”bör” eller ”borde” har mindre affinitetsmodalitet och är mer villkorliga (Jørgenssen Winther & Phillips, 2000:88f). Transivitet liknar nominalisering till viss del, och handlar om hur nära processer och händelser kan förbindas med subjekt eller objekt. Det handlar om att se hur olika framställningsformer leder till vissa ideologiska konsekvenser, eller med andra ord, om ansvar kan kopplas till agenter och bakomliggande processer vid en specifik händelse (Jørgenssen

Winther & Phillips, 2000:87). Intertextualitet är relationen mellan den specifika texten och andra texter, händelser eller ord som använts tidigare. Man brukar säga att det hänvisar till historiens inverkan på texten och omvänt, textens inverkan på historien. Jørgenssen Winther och Phillips (2000) skriver att texter som bygger på existerande diskurser skapar förändring, samtidigt som möjligheterna till diskursiv förändring begränsas av de existerande maktrelationerna och sociala strukturerna (Jørgenssen Winther & Phillips, 2000:78). Interdiskursivitet innebär att diskursen bygger på eller relateras till flera andra diskurser, hög interdiskursivitet hänger ihop med förändring av diskurser och en låg interdiskursivitet hänger ihop med reproduktion av bestående diskurser (Jørgenssen Winther & Phillips, 2000:87). Ytterligare ett redskap, som Fairclough rekommenderar, är att se på textens multifunktionalitet. Diskurser som del av social praktik, konstituerar sätt att agera, sätt att representera och sätt att vara. Med andra ord, detta kan tolkas som tre typer av textmening: aktion, representation och identifikation. Genom att till exempel skriva ”det är” istället för ”det kan vara” uppmanar texten till ett åtagande eller varnande. De tre textmeningarna ger undersökaren en möjlighet att sätta ett socialt perspektiv på texten (Fairclough, 2003:26f).

3.3 Social ingenjörskonst

Karl Popper skiljer i sin bok *Historicismens elände* (2002) mellan två typer av social ingenjörskonst för social förändring, den ena benämns ”stegvis” och den andra ”utopisk” eller ”holistisk”. Den största skillnaden mellan dessa, vilken kan utläsas av benämningen, är synen på omfattningen för samhällsförändringar. Den stegvisa sociala ingenjören tror inte att man kan förändra samhällen i sin helhet utan försöker nå målen genom att försöka och kontinuerligt göra små justeringar. På så sätt är den stegvisa sociala ingenjören självkritisk i sin metod och vaksam på oväntade konsekvenser och utfall. Genom att göra små justeringar av metoden kan ingenjören också se vilka justeringar och metoder det är som leder till rätt utfall. Teorin tror starkt på att det är genom misstag vi lär oss och undviker därför omfattande förändringar eftersom dessa omöjliggör en orsak-verkansanalys (Popper, 2002:70f). Den andra teorin Popper talar om är den holistiska ingenjörskonsten som använder en förutbestämd centraliserad plan eller riktning för att förändra hela samhället och menar att en enad front är vital för att åstadkomma förändring (Popper, 2002:71). Holismen är i detta avseende likt historicismen, enligt Popper, då båda dessa teorier har en tro på att de kan identifiera samhällets verkliga behov, mål eller syfte, genom att antingen försöka förutspå genom de historiska tendenserna eller genom att ge en diagnos över nutidens behov (Popper, 2002:77ff).

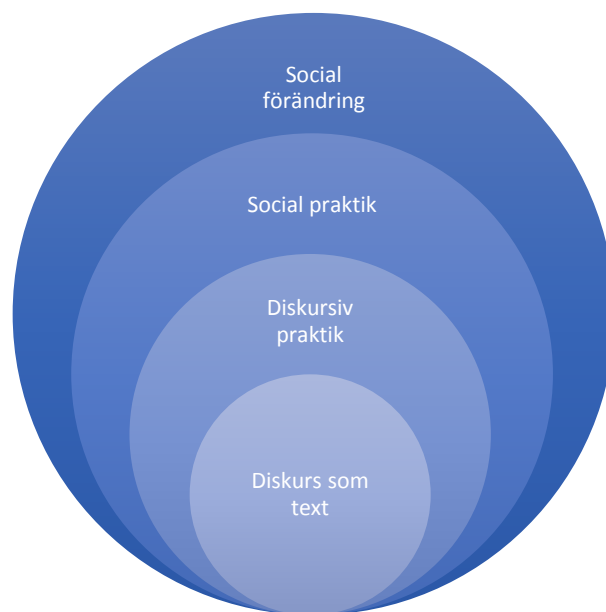
Även om de två ingenjörskonsterna har stora skillnader i just omfattning så är dock ofta utfallet av den holistiska relativt likt den stegvisa. I den omfattande och ambitiösa planen den holistiska ingenjören har, finns en inbyggd osäkerhet och stor risk för oväntade och oavsiktliga konsekvenser vilka ofta leder vidare till oplanerad planering. Popper menar att den försiktighet som finns i den stegvisa konsten möjliggör den teorin, medan den holistiska teorin blir omöjlig eftersom tillvägagångssättet är klumpigt och hänsynslöst. Den stegvisa metoden är öppen för oförutsedda utfall och kan som sagt justera metoden efter dessa, men den holistiska sitter bakbunden vid sådana situationer. Eftersom detta finns inbyggt i tillvägagångssättet för holisten försöker denna istället att kontrollera den mänskliga faktorn som kan leda till sådana utfall och skapar ett samhälle där människorna är anpassade till detsamma. (Popper, 2002:73f).

3.4 Teoretisk referensram

Jørgensen Winther och Phillips (2000:10ff) skriver att det är vanligt att inom diskursanalys kombinera element från olika diskursiva och icke-diskursiva perspektiv, framför allt eftersom diskursanalysen inte ger några tydliga ramar för hur analysen ska utformas. Även Fairclough menar att det är centralt att dra in andra relevanta teorier i analysen för att kunna studera de sociala aspekterna (Jørgensen Winther och Phillips, 2000:90). För att tillvarata de presenterade teorierna på ett meningsfullt sätt följer därför här en modell av uppsatsens analytiska ramverk.

Modellen bygger på Norman Faircloughs tredimensionella modell för kritisk diskursanalys där man analyserar texter efter diskursens olika dimensioner: diskurs som text, diskursiv praktik och social praktik. Tillsammans med dessa tre har ytterligare en dimension eller aspekts lagts till, social ingenjörskonst. Den fjärde dimensionen handlar om olika synsätt för att åstadkomma social förändring och bygger på Karl Poppers teori om social ingenjörskonst. Modellen, eller det analytiska ramverket, kommer fungera som vägledning och ge struktur åt uppsatsens analys.

Figur 1. Teoretisk referensram

Inspirerad av Norman Faircloughs modell i Jørgensen Winther & Phillips, 2000:75

4. Resultat

I detta avsnitt presenteras resultatet som utgörs av uppsatsens empiriska material. För att ge en tydlig bild av och förenkla för läsaren disponeras det efter de olika datakällorna. Det är också kategoriserat efter de kategorier som finns i de två dokumentens ursprungsversioner eftersom detta anses på bästa sätt öka uppsatsens transparens och ge bättre möjligheter till härledning av insamlat material. Kapitlet inleds med en presentation av propositionen ”Sveriges politik för global utveckling” och avslutas med en sammanfattning av utvärderingsrapporten ”Barometer 2014”.

4.1 Sveriges Politik för Global Utveckling

4.1.1 Introduktion

Sveriges Politik för Global Utveckling har som mål att bidra till en rättvis och hållbar global utveckling med ett fokus på fattiga människor och länder. Propositionen utgör grunden för den svenska utvecklingspolitikens strävan efter en samstämmig och sammanhållen politik som genom två perspektiv, ”de fattigas perspektiv” och ”rättighetsperspektivet” ska bidra till uppfyllandet av millennieutvecklingsmålen. För att åstadkomma de uppsatta målen framhåller propositionen vikten av att alla aktörer i samhället samverkar, både inom Sverige men också inom EU och globalt (PGU, 2003:1). Politikens huvuddrag är att: ”Politiken skall främja och präglas av respekt för de mänskliga rättigheterna, demokrati och god samhällsstyrning, jämställdhet mellan kvinnor och män, hållbart nyttjande av naturresurserna och omsorg om miljön, ekonomiskt tillväxt och social utveckling och trygghet. Den skall därutöver inriktas på områden där nya krav ställs på helhetssyn och samverkan” (PGU, 2003:22).

4.1.2 Ekonomisk tillväxt

Huvudmålet inom kategorin ”ekonomisk tillväxt” är:

”Tillväxt bör främjas genom insatser för ett stabilt makroekonomiskt ramverk med sunda och transparenta statsfinanser, låg inflation, tillgång till kreditfinansiering på rimliga villkor, hållbar skuldsättning, samt öppenhet för handel och investeringar” (PGU, 2003:26).

Regeringen menar inom denna kategori att många utvecklingsländer har en alltför låg tillväxt. För att åstadkomma förändring är det viktigt att främja ett stabilt makroekonomiskt ramverk, sunda statsfinanser, låg inflation, god samhällsstyrning, fungerande institutioner, öppenhet för handel, investeringar och företagande, samt en hållbar skuldsättning. Man skriver att ”*genom att skapa möjligheter för hela befolkningen, inte minst de fattiga, att fullt ut bidra till den ekonomiska utvecklingen blir tillväxten ett effektivt verktyg i kampen mot fattigdom*” (PGU,

2003:27). Utmaningen i den ekonomiska politiken handlar i stor utsträckning om att integrera den informella sektorn, där många kvinnor är aktiva, i den formella sektorn. I propositionen går det utläsa att ekonomisk tillväxt är nödvändig men inte tillräckligt för att åstadkomma en hållbar utveckling, för att det ska leda till utveckling måste det kombineras med olika satsningar på välfärd och rättvisa. Det största hindret som identifieras är stora inkomstskillnader i många fattiga länder, och man måste därför arbeta fram ett system för att omfördela resurser som kan bidra till att omfördela makt i sin tur. ”En relativt jämn inkomstfördelning förstärker tillväxten. En sådan omfördelning kan också minska riskerna för konflikter” (PGU, 2003:27). Förutom inkomstskillnader pekar propositionen också på behovet av ett ömsesidigt handelsutbyte, man anar att många utvecklingsländer är små ekonomier och att en öppen handel kan leda till snabbare utveckling, ökad resursmobilisering, näringslivsutveckling och arbetstillfällen. För att åstadkomma förändring till det positiva har staten och näringslivet viktiga funktioner, dessa aktörer tillsammans med god infrastruktur, ökad utbildning, bättre hälso- och sjukvård, åtgärder på jordbruksområdet samt utveckling på landsbygden skall, enligt propositionen, leda till global utveckling. ”Stöd till utvecklingsländer och fattiga människor att bedriva ett jordbruk som är miljömässigt hållbart är viktigt, liksom rika länders omställning till ett hållbart jordbruk” (PGU, 2003:27).

4.1.3 Stärkt samstämmighet i den svenska politiken – Handelspolitiken

Handelspolitiken är ett sådant område där PGU illustrerar behovet av ökad samstämmighet. Regeringens bedömning inom detta område är att:

”Sverige bör verka för och vidareutveckla öppna, robusta, rättvisa och legitima ramvillkor för internationell handel och investeringar. En öppen och global handel bör eftersträvas för jordbruks- och fiskeprodukter, industrivaror och tjänster. För jordbruks- och fiskeriprodukter bör handels- och miljöstörande subventioner och exportstöd nedmonteras. Utvecklingsländernas tillträde till OECD-ländernas marknader bör förbättras. Sverige bör fortsätta att verka för att EU tar bort hinder till sin marknad för utvecklingsländerna. En översyn av formerna för importfrämjande bör snarast initieras. En sådan bör också behandla hur importfrämjandet kan utvecklas. Utvecklingsländernas handelspolitiska kompetens och förmåga att leva upp till tekniska och sanitära krav samt kapacitet för att producera och sälja varor och tjänster bör stärkas. Sverige bör stärka det handelsrelaterade utvecklingssamarbetet” (PGU, 2003:36)

Handelspolitiken är ett viktigt verktyg för att åstadkomma det som propositionen satt upp som mål, ”En fri och öppen handel med överenskomna spelregler är ett kraftfullt instrument för att åstadkomma utveckling och sprida ekonomiska framsteg” (PGU, 2003:36). Propositionen lyfter fram flera fördelar som en friare och öppnare handel bär med sig, bland annat stärkt köpkraft, främjande av idéer och investeringar som leder till billigare konsumtionsvaror, ökad konkurrens som leder till ekonomisk effektivitet, stimulans av näringslivet, nya arbetstillfällen, och ”en

öppen handel kan betyda mycket för fattiga människor, inte minst för kvinnor [...]” (PGU, 2003:36). På grund av dessa fördelar som kommer med en öppnare handel menar propositionen att handelssatsningar ska ingå i en bredare utvecklingsstrategi och att det på så sätt kan främja hälsa, utbildning, fysisk infrastruktur och kompetenta institutioner. Ett problem som identifieras är att många utvecklingsländer inte kunnat dra fördel av världshandeln på grund av de handelsbegränsningar som funnits. Man menar att handelsbegränsningar i utvecklingsländerna länge ansågs vara rätt metod för att främja utveckling, men att insikt nu växt om att de snarare hämmar utvecklingen. Dessutom har handelshinder, enligt propositionen, varit ”*grogrund för korruption, [...] gynnat redan välbeställda grupper, samtidigt som fattiga människor berövats möjligheter att öka sin inkomst genom handel*” (PGU, 2003:37). Därför är avlägsnande av handelshinder och gränshinder viktigt för att främja hållbar tillväxt i dessa länder. Förutom handelshindren i utvecklingsländerna menar man också att OECD-länderna måste se över olika typer av hinder, att många utvecklingsländer som har öppen handel kan gynnas än mer av detta om inte OECD-ländernas politik på framför allt jordbruk- och textilområdena var utformad som den är i dagsläget.

WTO lyfts i det handelspolitiska sammanhanget fram eftersom de kan öppna upp möjligheterna för långsiktiga globala resultat inom handelspolitiken. ”*Sverige fortsätter att genom EU verka för öppnare handel med robusta, rättvisa och legitima spelregler som inte minst gynnar fattiga människor och ett hållbart miljöutnyttjande. Detta utgör Sveriges övergripande handelspolitiska strategi [...]*” (PGU, 2003:37). I propositionen lyfts också WTO:s Doha-runda fram, ”*Utvecklingsdagordningen från Doha*”, vilken går i enlighet med Sveriges målsättning för handelspolitiken. Man menar här att WTO:s nya fokus på utvecklingsaspekter är ett framsteg men att mer hänsyn bör tas till utvecklingsländernas förutsättningar och utvecklingsintressen. Det som konkret föreslås är nedmontering av existerande handelshinder, handelsstörande subventioner och exportstöd, men också att regelverket inom WTO ska eftersträvas att stödja korruptionsbekämpning och god samhällsstyrning. ”*Därutöver verkar Sverige för att WTO:s bestämmelser om positiv särbehandling för utvecklingsländer blir mer handelsfrämjande och anpassade efter utvecklingsländernas behov*” (PGU, 2003:37).

Mycket annat utanför WTO, kan göras för att symbiosen mellan handel och utveckling ska främjas, enligt PGU, och därför fortsätter Sverige att verka för betydande marknadsöppningar mot utvecklingsländer, regionalt och via EU. ”*I första hand måste utvecklingsländernas tillträde till OECD-ländernas marknader öka. Men även mellan utvecklingsländer finns stora potentiella vinster av friare handel. Här kan en stärkt regional ekonomisk integration betyda*

mycket” (PGU, 2003:38). Men för att denna ekonomiska integration ska kunna åstadkomma något behövs, enligt PGU, satsning av utvecklingsländerna på produktion och försäljning av varor och tjänster som *”efterfrågas och accepteras på andra marknader”* (PGU, 2003:38). Man menar att ländernas kapacitet att utnyttja marknadstillfällena är bristande och att utveckling av näringsliv, institutionsuppbyggnad och infrastruktur är vitalt. Sverige kan här hjälpa till med expertis inom kvalitets-, sanitära, och tekniska krav på grund av god kompetens inom området. *”Dessutom kan Sverige öka importen från utvecklingsländer genom en aktiv främjandepolitik. Här kan människor som invandrat till Sverige från utvecklingsländer spela en viktig roll som förmedlare av kunskaper och kontakter. En översyn av formerna för importfrämjande bör snarast initieras. En sådan bör också behandla hur importfrämjandet kan utvecklas”* (PGU, 2003:38).

Det sista området som behandlas inom handelspolitiken i PGU är deltagandet i internationella handelsförhandlingar. Här menar man att många utvecklingsländer, och framför allt MUL-länderna, saknar kompetens och institutionell kapacitet för att driva en bra handelspolitik, tillvarata sina egna intressen och genomföra åtaganden. Sverige driver här *”att särskild hänsyn skall tas till utvecklingsländernas svårigheter att genomföra avtal om handelsrelaterade frågor. Utvecklingsländerna måste ha möjlighet att genomföra åtaganden i den takt som är förenlig med ländernas övergripande utvecklingsagenda”* (PGU, 2003:38). För att driva denna hänsyn deltar Sverige i det multilaterala arbetet för att stärka ländernas handelsrelaterade kapacitet och agerar genom bilateralt utvecklingssamarbete för ett bättre handelsrelaterat stöd. Dessa insatser bör också stärkas och bli en grundsten i det svenska utvecklingssamarbetet. Vidare anses att det internationella utbudet av handelsrelaterat bistånd är litet och att ökade resurser, förbättrad samordning och höjd kvalitet är önskvärt. Här ges också ett konkret förslag på att upprätta ett institut som skall syssla med handelsrelaterad kapacitetsuppbyggnad, och då framför allt på att sprida kunskap, metodutveckla, regelförenkla och samordna det internationella givarsamfundet (PGU, 2003:38f).

4.2 Barometern 2014

4.2.1 Introduktion

Barometern från 2014 är den femte utvärderingen av Sveriges samstämmighetspolitik sedan införandet 2003 och publiceras av CONCORD Sverige tillsammans med 12

medlemsorganisationer⁶. I Barometern mäts genomförandet av PGU på sex områden: säkerhet och krigsmateriel, skatteflykt, migration, handelspolitik, samt företag och mänskliga rättigheter (Barometern, 2014:6). De övergripande slutsatserna 2014-års PGU-barometer kom fram till var att ”Sverige inte lyckats integrera PGU och dess vision, principer och målformuleringar på ett tillfredsställande sätt och att samstämmighet måste prioriteras högre på den politiska dagordningen både inom regeringen, riksdagen, i samordning mellan departementen och i dialog med myndigheter och andra aktörer” (Barometern, 2014:4). Kapitlet om den svenska handelspolitiken är framtaget av Afrikagrupperna, Forum Syd och Svenska kyrkans internationella arbete.

4.2.2 Handelspolitik

I den senaste Barometern från 2014 identifierades tre områden inom Sveriges handelspolitik: globala handelsregler och livsmedelstrygghet, handelsavtal mellan EU och Afrika (EPA), och EU:s jordbrukspolitik.

”Handel är en viktig och självklar del av den globala ekonomin och det är centralt att det finns tydliga regler för handel. Handelsavtal reglerar i dag inte bara varuhandel utan också exempelvis patent på läkemedel, vilka villkor som fattiga länder kan ställa på utländska investeringar eller vilka instrument länder kan använda för att trygga sin livsmedelsförsörjning. Handelsavtalen som EU förhandlar med afrikanska länder (Economic Partnership Agreements, EPA) kritiserar för att de riskerar att påverka utvecklingen i Afrika negativt. För att en samstämmig politik för global utveckling ska uppnås är det mycket viktigt att internationella handelsavtal utformas så att de gynnar en rättvis och hållbar utveckling” (Barometern, 2014, s.30)

Sveriges politik inom globala handelsregler och livsmedelstrygghet

År 2013 hade WTO ett ministermöte på Bali där det förhandlades om livsmedelsimporterande fattiga länders möjligheter att ha subventioneringsprogram för att trygga livsmedelssäkerheten. Framgången på detta möte var att de länder som redan har ett sådant program i bruk inte ska kunna fällas för det. Sverige ansåg att detta beslut var en bra kompromiss och anser att livsmedelstryggheten är ett viktigt mål. Men menar, enligt Barometern, samtidigt att denna typ av stöd är ”handelsstörande”, kostsamma, långsiktigt ineffektiva och kan ha en negativ påverkan på andra utvecklingsländer, och är därför inte rätt metod i det långa loppet. Sveriges regering ansåg därför att det vore principiellt fel att ändra reglerna och tillåta sådana stöd, men menar att kompromissen öppnar upp för fortsatta förhandlingar och diskussioner (Barometern, 2014:30f).

---

⁶ Medlemsorganisationerna: ActionAid, Afrikagrupperna, Diakonia, Forum Syd, Kristna Fredsrörelsen, LO-TCO Biståndsnämnd, Plan Sverige, Rädda Barnen, Svenska Afghanistankommittén, Svenska Freds- och skiljedomsföreningen, Svenska kyrkans internationella arbete, Svenska missionsrådet

När det gäller det nya MiFID II-direktivet (Markets in Financial Instruments Directive), där EU ska försöka kontrollera och förhindra marknadsmissbruk och skadlig råvaruspekulation, har Sverige, enligt Barometern, drivit ett spår som till stor del handlat om svenska finansiella intressen som exportberoende nation och inte haft PGU målen som utgångspunkt. Huvudfrågan i dessa förhandlingar har för Sverige handlat om ”finansiell stabilitet” och ett ”effektivt system som stödjer en ordnad global prissättning på råvaror”. Man vill se en ökad transparens, samt en balanserad och konsekvent reglering av handeln men menar samtidigt att ökad reglering kanske inte är rätt väg att gå. På grund av detta har Sverige haft som inriktning att minska omfattningen på regleringen och istället för att lägga ansvaret att kontrollera detta på EU-nivå genom ESMA (European Securities and Markets Authority) eftersträvat att se till att medlemsstaterna får mer ansvar i tillsynen (Barometern, 2014:30f).

Sveriges politik inom handelsavtal mellan EU och Afrika (EPA)

På detta område skriver Barometern om förändringarna som skett i EPA (Economic Partnership Agreements), från och med 1 oktober 2014 har endast MUL-länderna och de länder som skrivit på EPA-avtalet innan detta datum tullfritt företrädde till europeiska marknader, och inte alla afrikanska länder som det var innan. Problemet med EPA-avtalen är att de sätter upp villkor för ländernas politiska handlingsutrymme och begränsar därmed deras möjligheter att påverka sin egen utveckling. Eftersom MUL-länderna redan har tillgång till de europeiska marknaderna genom det så kallade Everything But Arms-initiativet, är det framför allt de andra utvecklingsländerna i Afrika som ligger i farozonen för de ofördelaktiga EPA-avtalen (Barometern, 2014:31f).

Regeringen slog i 2012-års PGU-skrivelse fast att EPA-avtalen kan stå i målkonflikt med utveckling, vilket är positivt enligt Barometern. Istället menar man att EU bör förhålla sig flexibelt och lyhört i förhandlingarna, och EPA ska överensstämja med de afrikanska ländernas egna utvecklingsplaner. Men samtidigt ställde sig Sverige bakom EU-kommissionens förslag till införandet av en tidsfrist till den 1 oktober 2014 i förhandlingarna kring EPA, eftersom regeringen ville stödja EU-kommissionens ansträngningar och skapa en långsiktig lösning. I Barometern står att regeringen i 2012-års PGU-skrivelse också riktat kritik mot EU:s krav på liberalisering och en öppnare handel för de afrikanska länderna. Men Barometern kritiserar Sverige eftersom man inte drivit på EU att de ska vara mer flexibla kring detta. Till exempel tas ett gemensamt brev från några europeiska länder (Danmark, England, Nederländerna och Frankrike bl.a.) upp, vilket uppmanade EU-kommissionen att se över kraven för vissa afrikanska regioner, och i vilket Sverige inte var med (Barometern, 2014:31f).

Sveriges politik inom EU:s jordbrukspolitik

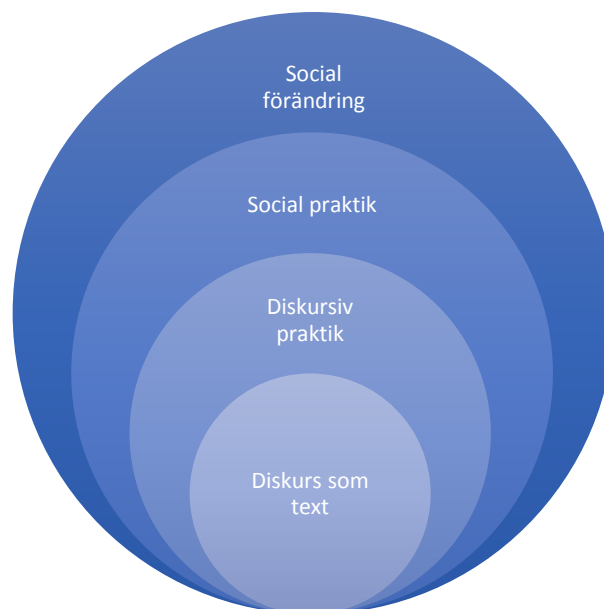
Detta område har stor påverkan på handel över lag och även miljö och jordbruksproducenter inom och utanför EU. EU är genom sin handels- och jordbrukspolitik en offensiv exportör som står som kraftig konkurrent till utländska småproducenter på deras egna hemmamarknader. I EU:s jordbrukspolitik fanns från början blygsamma förslag med åtaganden för jordbrukspolitikens samstämmighet med biståndspolitiken varav vilka inga antogs när ramverket för 2014-2020 fastställdes. Detta innebar att budgeten skärs ner och då för landsbygds- och miljöstöden, medan de direkta subventionerna till jordbruket är oförändrat. Sverige har, enligt Barometern, inte gjorts några ansträngningar eller tagit några initiativ till att påverka EU:s jordbrukspolitik och göra den mer samstämmig med den europeiska utvecklingspolitiken. Det svenska målet i förhandlingarna var att minska budgeten. Detta talar emot regeringens mål med att jordbrukspolitiken ska bidra till kollektiva nyttigheter genom bland annat miljöstöd, att avskaffa exportstöden och minska de direkta subventionerna. Inte heller på detta område har politiken analyserats utifrån perspektiven i PGU (Barometern, 2014:32).

5. Analys & diskussion

Analysen är strukturerad efter uppsatsens syfte. Först analyseras de två perspektiv, rättighets- samt de fattigas perspektiv, som utgör grundbulten i Sveriges Politik för Global Utveckling. Efter detta analyseras och diskuteras den svenska politikens prestation med PGU och förutsättningar för politikens framgång. För att sätta detta i perspektiv och inte föra en ogrundad analys och diskussion lyfts Barometern in i sammanhanget.

För att återknyta till begrepp och teoretiska tankegångar används modellen för den teoretiska referensramen som utformades i uppsatsens teorikapitel, se Figur 1 nedan. Denna modell syftar till att tydliggöra centrala begrepp och visa på hur analysdelen är teoretiskt grundad. Vidare ämnar modellen öka uppsatsens transparens genom att läsaren får en inblick i hur författaren genomfört analysen och kopplar de analyserade texterna till uppsatsens teoretiska innehåll.

Figur 2. Teoretisk referensram

Inspirerad av Norman Faircloughs modell i Jørgensen Winther & Phillips, 2000:75

5.1 Rättighetsperspektivet och de fattigas perspektiv

Propositionen fastställer att den svenska politiken ska ha de fattigas perspektiv och rättighetsperspektivet i centrum och hela tiden ta politiska beslut som strävar åt en rättvis och hållbar global utveckling. Rent lingvistiskt kan detta anses vara en positiv utveckling i retoriken som förs angående utvecklingsländer. Ingenstans i kapitlen om den svenska handelspolitiken i PGU går att läsa begrepp såsom ”syd” eller ”tredje världen” och propositionen framställer på så sätt fattiga människor som bärare av sin egen framtid. Detta kan kopplas till vad kritisk diskursanalys kallar textens *transivitet*. Eftersom fattiga människor som är i behov av

utveckling också framkommer i texten knyts händelsen eller processen, som i detta fall är utveckling, till subjektet, människorna. Motsatsen till detta hade varit att endast referera till ”tredje världen” eller ”fattiga länder”, men i och med användandet av ”människor” i dessa sammanhang överkommer man detta.

Däremot blir det problematiskt när propositionen går in på hur denna utveckling ska åstadkommas. Människorna är agenter eller bärare av sin egen utveckling till följd av ordvalen som diskuterats ovan, men handlingar för att åstadkomma förändring saknar helt agent. I citatet: ”*genom att skapa möjligheter för hela befolkningen, inte minst de fattiga, att fullt ut bidra till den ekonomiska utvecklingen blir tillväxten ett effektivt verktyg i kampen mot fattigdom*” (PGU, 2003:27) är det ”tillväxten” som är källa eller händelse för att minska fattigdomen, men hur detta ska åstadkommas går inte att utläsa. Den svenska samstämmighetspolitiken ska enligt citatet skapa ”möjligheter” för de fattiga att bidra till den ekonomiska utvecklingen, men ansvaret för detta föreligger inte på någon agent. Här kan man tala om det som Fairclough kallar *nominalisering*, processen ”tillväxt” har i detta sammanhang blivit en nominell enhet som saknar agent med ansvar och makt för processens genomförande. Den mänskliga inverkan för att åstadkomma utveckling har således eliminerats i kontexten. Ett annat exempel på detta är citatet: ”*En fri och öppen handel med överenskomna spelregler är ett kraftfullt instrument för att åstadkomma utveckling och sprida ekonomiska framsteg*” (PGU, 2003:36). Även i detta citat har processen blivit helt åtskild från subjekt och objekt, och beskrivs istället som en naturkraft.

Att, liksom ovan förklarat, eliminera relationen mellan processer och händelser å ena sidan, och agent eller ansvarstagare å andra sidan leder till ett vidmakthållande av rådande maktstrukturer. I detta sammanhang läggs fokus på processens mottagare, det vill säga utvecklingsländerna, som blir passiva subjekt och det aktiva subjektet blir frånvarande i resonemanget. Här kan man ifrågasätta om det är rådande normer om de utvecklade länderna eller det sammantagna internationella givarsamfundet som underförstått är den aktiva agenten i processen. Men genom att helt utelämna den formuleringen reproduceras de maktstrukturer som redan existerar i denna debatt. Detta är något som Jaworski och Coupland, Jørgenssen Winther och Phillips, och Fairclough tar upp. Att läsa in språkets funktionella del innebär i detta sammanhang att vissa sociala handlingar eller fenomen kopplas till texten. Även Fairclough menar detta när han talar om att texten får kausala effekter och Jørgenssen Winther och Phillips förklarar i sammanhanget den diskursiva förståelsens sociala konsekvenser. Man skulle kunna säga att genom att utelämna den aktiva agenten som ska se till att denna utveckling äger rum vidmakthåller texten rådande maktstrukturer och reproducerar samhällsliga normer. Den ”fria och öppna handeln”

som ska leda till utveckling föranleder tankarna till internationella finansiella institutionerna såsom WTO och IMF, och vidare till den hegemoniska västerländska synen på utveckling. Flera exempel på detta är när man i propositionen skriver om det svenska deltagandet i dessa processer. Det går exempelvis att utläsa att Sverige kan bistå med expertis och kompetens för att kapacitetsuppbyggnad. Här syns visserligen agenten, det vill säga Sverige, men lingvistiken i detta talar för att Sverige är en del av den rådande västerländska normen.

Att reproducera normer och maktstrukturer på detta sätt innebär också att det som ligger utanför dessa, diskurser om man så vill, ses som avvikande. Flera aspekter i texten går att tolka som uppdelningar eller dikotomier. Även det som inte går att utläsa talar för detta. När processer beskrivs utan ägandeskap konsumeras texten enligt samhällets rådande diskurser och kopplas, liksom ovan beskrivits, till exempelvis internationella institutioner eller det internationella givarsamfundet. Genom att inte skriva ut vem som är agent ges tolkningsföreträde åt de diskurser som är mest framträdande.

Ytterligare exempel på att texten reproducerar rådande och i viss mån illavarslande dikotomier är i citatet: ”*Stöd till utvecklingsländer och fattiga människor att bedriva ett jordbruk som är miljömässigt hållbart är viktigt, liksom rika länders omställning till ett hållbart jordbruk*” (PGU, 2003:27). Andemeningen i detta citat är liksom hela texten välmenande, men att i en och samma mening ha med ”fattiga människor” och ”rika länder” anser jag vara problematiskt. Dels är det de fattiga människorna här som ska ansvara för att jordbruket blir miljömässigt hållbart och således ansvarar för denna process med lite hjälp av stöd. Men framför allt är det formuleringen ”rika länder” som förbryllar eftersom det i denna process inte finns någon att hålla ansvarig. Att på detta sätt dela upp processer som borde vara likställda leder till att processernas genomslagskraft och ändamål undermineras och uppfattas som vaga.

Den diskursiva praktiken som framkommer i texten handlar om hur texten produceras och konsumeras, en del av detta har redan diskuterats gällande konsumtion och tolkning av text. Det som nämnts i stycket ovanför detta, uttryck för dikotomier, går att knyta till diskursens identitetsskapande dimension. Den kritiska diskursanalysen menar att språket skapar och formar identiteter och relationer, och omvänt skapas och formas av dessa. Med andra ord får identiteterna och relationerna i texten innebörd genom diskurser. De olika identiteter som skapas av texten kan således knytas till de diskurser som ligger till grund för texten som diskursiv praktik. Eftersom det handlar om Sveriges handelspolitik är det inte svårt att utläsa att mycket av textens innehåll går att koppla till en nyliberal diskurs. Det som är intressant är hur oproblematiskt och lättvindigt detta kommer fram, förutom att propositionen kort nämner

att ekonomisk tillväxt är nödvändigt men inte tillräckligt, görs ingen ytterligare anmärkning på detta. Att en friare och öppnare handel är det som ska vara lösningen på utvecklingsproblemen är tydligt och handel eller tillväxt blir i stort sett synonym till utveckling i texten. Likaså upprätthålls maktstrukturen mellan dikotomierna ”de fattiga länderna och människorna” och de aktiva men frånvarande agenterna i systemet, då de fattiga människorna och länderna anses vara isolerade från den ekonomiska utvecklingen eller tillväxten. Detta kan utläsas i citaten: ”*I första hand måste utvecklingsländernas tillträde till OECD-ländernas marknader öka. Men även mellan utvecklingsländer finns stora potentiella vinster av friare handel. Här kan en stärkt regional ekonomisk integration betyda mycket*” (PGU, 2003:38), och ”[Sverige driver] *att särskild hänsyn skall tas till utvecklingsländernas svårigheter att genomföra avtal om handelsrelaterade frågor*” (PGU, 2003:38). Genom dessa framställningsformer blir utvecklingsländerna passiva mottagare som måste hjälpas av de normaliserade utvecklade länderna och de internationella institutionerna.

Citatet ”[att utvecklingsländerna borde producera och sälja varor som] *efterfrågas och accepteras på andra marknader*” (PGU, 2003:38) visar på en norm som innebär att OECD-länderna vet bäst i detta sammanhang. Att regleringar och krav på viss teknik och sanitära krav förekommer är förståeligt men lingvistiken blir förbryllande när det sätts in i den större sociala kontexten. Detta betyder dessutom att OECD-länderna har tolkningsföreträde på vilka varor och tjänster som är accepterade och godkända inom världshandeln. Den nyliberala diskursen med dess övertro på ekonomisk tillväxt som universell lösning på de globala utvecklingsproblemen är också diskutabel enligt den kritiska diskursanalysen eftersom det återigen är en process där ingen aktör eller agent kan hållas ansvarig.

5.2 Samstämmighetspolitikens prestation

När PGU och den svenska politiken sätts i relation till en uppföljning, såsom Barometern, blir den diskursiva praktiken och sociala praktiken än mer intressant att analysera. I uppsatsens resultatdel framgick att Barometern kommit fram till att den svenska politiken misslyckats med att föra en politik baserad på och med utgångspunkt i PGU. Det handlar i mångt och mycket om att när det väl gäller, såsom i förhandlingar kring EPA, positiv särbehandling gällande subventionering och handelshinder, samt jordbruks- och fiskeripolitiken, har den svenska politiken Sveriges egenintressen som premiss. Mycket av detta kan också kopplas till textens diskursiva praktik, eller med andra ord att texten är producerad utifrån en nyliberal diskurs där handelshinder och särbehandling motverkar ekonomisk utveckling och vidare global utveckling.

De ideologier som präglar textens diskursiva praktik kan, enligt kritisk diskursanalys, innebära att texten spiller över ideologiska effekter i den sociala praktiken eller att de konstruerar den. Sådana effekter konstruerar och formar världsbilder och främjar utvalda gruppers intressen. Att texten är producerad utifrån nyliberala premisser innebär att, även om texten uttrycker önskan om utveckling och förändring med rättighetsperspektivet och de fattigas perspektiv kommer de ändå att undermineras av de ideologiska effekterna i det långa loppet. Barometern vittnar om att de uppsatta målen för utveckling i PGU gång på gång urholkas i den förda svenska politiken när det gäller väl kommer till kritan.

5.3 Samstämmighetspolitikens förutsättningar till framgång

Vad gäller PGU, eller samstämmighetspolitiken i allmänhet, är det svårt att avgöra om den har de förutsättningar som krävs för att lyckas åstadkomma förändring och global utveckling. Det går däremot att diskutera och utifrån viss teori analysera en del aspekter av PGU.

I Poppers teori om social ingenjörskonst finns två vägar att gå, stegvis social ingenjörskonst eller holistisk social ingenjörskonst. PGU är ett skolboksexempel på en holistisk variant, och kanske är det just det som försvårar politikens genomförande. PGU är ett oerhört ambitiöst ansvarstagande utan att för den sakens skull fördela ansvar på aktörer. Det går att utläsa en, vad jag vill kalla det, politiskt integrerande diskurs i PGU där "Sverige" hela tiden är den aktör som skall åstadkomma förändring. Är det inte Sverige som ska göra det, är agenten, som nämnts ovan, frånvarande och den diskursiva praktiken leder då tankarna till Väst eller de utvecklade länderna som norm i den sociala praktiken.

I enlighet med kritisk diskursanalys, och framför allt Fairclough, kan texten sägas utmärkas av en genomgående låg affinitetsmodalitet. Det används återkommande begrepp såsom "bör", "kan", "förbättra" och "bidra till" vilka urvattnar genomslagskraften i ett påstående. Dessa ord eller begrepp är vad kritisk diskursanalys kallar *hedges*, att använda "bör" istället för "skall" innebär en ständig gardering för den svenska politiken. Hade det stått "Sverige skall" istället för "Sverige bör" hade det varit ett förpliktande åtagande som skulle bli svårt att undkomma. På så sätt har den svenska politiken genomgående låg affinitet med det som uttryck i texten, med andra ord politiken som förs är inte starkt behäftad med påståendena. Detta kan vara något som i det långa loppet underminerar politiken och bidrar till att den inte får den genomslagskraft den borde ha, politiken i PGU är hela tiden villkorlig.

PGU: s uppsatta mål är helt klart önskvärda ur en global utvecklingssynpunkt, men frågan är om de är av för visionär och utopisk karaktär. Målen utgör en eftersträvansvärd global framtid

men är så pass stora att de är svåra att omsätta i konkreta politiska handlingar. Den holistiska ingenjörskonsten, som Popper skriver om, kännetecknas av att en förutbestämd plan med enad front är nödvändigt för att åstadkomma social förändring. PGU kan tolkas som en sådan plan i det avseende att den berör samhällets alla aktörer och tar sig an så många förbättringsområden i ett svep. Ytterligare bevis på att PGU kan ses som holistisk ingenjörskonst är diagnosen av nutidens behov och tron på att denna ”teori” kan omdana hela samhället. Detta tillvägagångssätt är, liksom Popper skriver, klumpigt och hänsynslöst. De diskursiva praktikerna som förekommer i texten medför ett tolkningsföreträde som helt utelämnar alternativa metoder. Dessutom ges inga direkta konkreta förslag, eller endast ett fåtal, på hur förändringen ska åstadkommas.

Det finns dock aspekter i texten som tyder på Poppers teori om stegvis social ingenjörskonst. Ett sådant exempel är att Sverige inom internationella handelsförhandlingar driver ”*att särskild hänsyn skall tas till utvecklingsländernas svårigheter att genomföra avtal om handelsrelaterade frågor. Utvecklingsländerna måste ha möjlighet att genomföra åtaganden i den takt som är förenlig med ländernas övergripande utvecklingsagenda*” (PGU, 2003:38). Detta tyder på viss kännedom om den inbyggda osäkerhet som existerar i dessa situationer, och kan tolkas som en mer stegvis ingenjörskonst som är öppen för oförutsedda utfall. Det ska dock tilläggas att den holistiske ingenjören i dessa situationer tenderar att försöka kontrollera den mänskliga faktorn och skapa ett samhälle som är anpassat till holistens övergripande vision. Vilket kan översättas till PGU: s strävan efter att bygga upp den institutionella kapaciteten i utvecklingsländerna för att de ska kunna ”delta” i de internationella handelsförhandlingarna. Vidare kan det återigen ses som ett sätt att normalisera den världsbild som är rådande i textens diskursiva praktik.

PGU är genomgående vag, och både innebörden i politiken och samstämmighetsbegreppet är oklart. För att politiken ska kunna åstadkomma förändring krävs att värdegrundande frågor i synnerhet och samstämmighetspolitiken i allmänhet synliggörs och operationaliseras. Målen som är uppsatta i PGU är som sagt storslagna och till viss del visionära, de är också svåra att mäta eftersom de innefattar långa styrkekedjor och det inte går att påvisa orsakssamband. Men det kan också hävdas att de uppsatta målen inte är ämnade att mätas eller uppnås, kanske fungerar PGU i allmänhet och målen i synnerhet som motivation och övergripande vägledning i det dagliga politiska arbetet.

6. Slutsatser

I detta avslutande kapitel presenteras uppsatsens konkreta resultat och syftet besvaras. Kapitlet disponeras på följande sätt. Inledningsvis presenteras uppsatsens syfte för att återkoppla till detta och förenkla för läsaren. Efter detta följer en redogörelse för svaren på respektive frågeställning, två av uppsatsens frågeställningar besvaras i samma avsnitt eftersom de två frågorna visade sig ha samma eller liknande svar. Kapitlet avslutas sedan med ett förslag till framtida forskning.

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur de fattigas- samt rättighetsperspektivet kommer till uttryck i de handelsrelaterade aspekterna i Sveriges politik för global utveckling. Vidare kommer detta kompletteras med en undersökning och diskussion av samstämmighetspolitikens prestation eller genomförande i en jämförelse mellan PGU och Barometern från 2014. Slutsatserna struktureras nedan utefter uppsatsens frågeställningar.

6.1 Sveriges politik för global utveckling

Hur uttrycks de fattigas perspektiv och rättighetsperspektivet i avsnitten gällande handelspolitiken i PGU?

De fattigas perspektiv och rättighetsperspektivet är framträdande i kapitlen om Sveriges handelspolitik. Det är tydligt att samstämmighetspolitiken på så sätt är skriven på ett sammanhängande sätt där de två perspektiven utgör grundstenar oavsett vilken del av politiken det gäller. Problematiken som identifierades i studien är snarare hur dessa perspektiv åskådliggörs. Med hjälp av diskursanalysens verktyg kunde olika diskursiva aspekter urskiljas. Framför allt handlar det om hur utveckling ska åstadkommas, och då vem det är som är agent eller ansvarar för processerna och händelserna som måste ske.

Vilka utvecklingsaspekter eller önskade förändringar lyfter PGU fram i dessa avsnitt? Vilka problem identifieras i samband med global utveckling och hur skall dessa hanteras?

Här kommer återigen diskursanalysens teori och metoder till hjälp, det kan tydligt identifieras en nyliberal diskurs i de handelspolitiska avsnitten. Det kanske inte är oväntat men ändå förbryllande. Propositionen talar sitt tydliga språk inom detta område och menar att en mer öppen och fri handel är lösningen på de globala utvecklingsproblemen. Genom att alla får ta del av och delta i världshandeln kommer den ekonomiska tillväxten bidra till en global utveckling som gynnar alla inblandade. De hinder som måste undanröjas handlar till stor del om handelshinder, såsom tullar och subventioner, dålig samhällsstyrning, korruption, brister inom det internationella givarsamfundet och internationella handelsförhandlingar, samt

inkomstskillnader. Dessa problem är förvisso reella, men det ges inga vidare förslag på hur de ska övervinnas, med undantag från ekonomisk tillväxt och handel. Genom att genomgående anonymisera förändringarnas agenter, de som bär ansvaret och initierar processerna, faller politiken ganska platt. Tanken på en samstämmighetspolitik som ska vägleda hela den svenska politikföringen är trevlig, men att den ska finnas med vid varje politiskt beslut är kanske inte lika realistiskt.

Vad säger utvärderingsrapporten Barometern om den svenska politikens prestation med PGU?

Barometern pekar på samstämmighetspolitikens brister. När det väl kommer till kritan och beslut ska fattas är det andra intressen som premissarar de svenska handlingarna och besluten. Till viss del finns PGU:s perspektiv med i internationella handelsförhandlingar, till exempel när det gäller EPA-avtalen, men huruvida det är till följd av PGU är svårt att säga. Kanske är de snarare ett resultat av millenniemålen och FN:s arbete med global utveckling. Handelspolitiken i PGU bidrar i detta sammanhang närmast till att vidmakthålla och reproducera rådande världsbilder och maktstrukturer. Ett ifrågasättande av normer och hur utveckling ska åstadkommas saknas i propositionen. Att ha de fattigas perspektiv på utveckling borde inte, enligt mig, innebära att de beslut som tas ska ta hänsyn till fattiga människor, utan denna process borde vändas så att man istället ser till vilken utveckling och vilka beslut de fattiga människorna identifierar och önskar.

Vilka förutsättningar finns för samstämmighetspolitikens genomslag? Styrkor och/eller svagheter med PGU?

De mest framträdande svagheterorna med samstämmighetspolitiken är den genomgående låga affinitetsmodaliteten som uttrycks. Textens lingvistik gällande vad Sverige som aktör ska, eller bör, göra innebär att propositionen blir villkorlig och godvillig. I enlighet med Barometerns utvärdering, är detta något som långsiktigt underminerar samstämmighetspolitiken och undergräver dess genomslagskraft. Vidare uttrycker hela avsnittet om handelspolitiken ett svenskt tolkningsföreträde när det gäller syn på utveckling, och andra alternativ utelämnas fullkomligt.

Trots denna kritik är Sveriges politik för global utveckling ett steg i rätt riktning. Det är dock ett utvecklingssteg som fattades för elva år sedan, och mycket har hänt sedan dess. Politikens andemening är mycket positiv, men den text som utgör den svenska samstämmighetspolitiken går att ifrågasätta. Det handlar framför allt om textens diskursiva praktik, att den är skriven utifrån så tydliga diskurser, främst nyliberalismen, och normer. När texten analyseras i relation

till dess sociala praktik uppenbaras de förhärskade förhållningssätt som råder inom den svenska handelspolitiken. Men kanske är tanken med PGU inte att vara en tydlig och holistisk plan för den svenska politiken, utan syftar i vidare mening till att väcka diskussion och medvetande om utvecklingsproblematiken, rättighetsperspektivet och de fattigas perspektiv. I och med att propositionen kom som ett svar på millennieutvecklingsmålen som ska vara uppnådda till år 2015 ska det bli intressant att se vad som händer med den svenska samstämmighetspolitiken inom de närmaste åren.

6.2 Avslutande reflektioner

I denna studie har Sveriges politik för global utveckling med fokus på handelspolitiken studerats och resultatet av studien har visat att PGU misslyckats med att genomföra de mål och ta beslut med PGU: s grundläggande perspektiv i åtanke. Förutom detta har studien också lyft fram PGU: s diskursiva och sociala praktik och diskussion har förts om problematiken som dessa innebär. Med tanke på att handelspolitiken i PGU är den politik som idag förs inom svenska politikens väggar är möjligheterna relativt stora att samma resultat och slutsatser kan dras för andra handelspolitiska dokument och skrivelser. De diskurser och normer som föreligger i de politiska rummen innebär ideologiska effekter som spiller över på andra områden, såsom utvecklingspolitiken brett sett. Även om liknande diskurser, diskursiva praktiker och sociala praktiker skulle kunna påträffas i andra liknande dokument är det förhastat att anse att resultatet och slutsatserna i denna studie kan generaliseras i vidare mening. Generalisering har heller inte varit målet med studien utan ändamålet var snarare att belysa hur språket kan undersökas och diskuteras inom ramen för handelspolitiken i politiska dokument. Huruvida samma resultat skulle nås om exakt samma studie genomfördes på ett annat empiriskt material kan också diskuteras utifrån min egen förförståelse och kunskap. Förhoppningen är att detta inte påverkat resultatet alltför mycket och jag tror att framför allt den kunskapsbrist som jag som undersökare hade i uppsatsens inledningsfas bidragit till att förförståelsens inverkan minimerats.

6.3 Framtida forskning

Förslagen på framtida forskning inom ämnet är i realiteten otaliga. En studie som skulle vara intressant att utföra hade varit att intervjua exportfrämjande organisationer för att se hur de arbetar med PGU i sin verksamhet. Dessa aktörer är starkt förknippade med den handelspolitik

som kommer till tals i PGU, det handlar dels om främjandet av Sverige-bilden, dels om bistånds- och stödinsatser genom sitt samarbete med staten och Sida, och dels om världshandelns utformning och institutionskapacitet på olika nivåer och hos alla olika aktörer. Genom sitt arbete med exportfrämjande har dessa organisationer ett stort nätverk av aktörer som spänner över landsgränser och kontinenter. På grund av detta skulle det vara högst intressant att se huruvida PGU:s perspektiv finns med i processer och förhandlingar. Hur väl stämmer exportfrämjande organisationers arbetsätt överens med samstämmighetspolitiken i allmänhet, och de fattigas perspektiv och rättighetsperspektivet i synnerhet?

Litteraturförteckning

Bergström, Göran & Boréus, Kristina. (2005). *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur

Bjereld, Ulf & Demker, Marie. (1995). *Utrikespolitiken som slagfält: de svenska partierna och utrikesfrågorna*. Stockholm: Nerenius & Santérus Förlag AB

Björling, Eva. (2010). Regeringens handelspolitiska deklaration, presenterad i riksdagen, onsdagen den 14 april 2010. Hämtat från Regeringskansliet:
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/14/37/94/f1b3d0ff.pdf> [2015-01-09]

Bryman, Alan. (2008). *Social research methods*. (Tredje upplagan). Oxford: Oxford University Press

Collste, Göran. (2004). *Globalisering och global rättvisa*. Lund: Studentlitteratur

Concord Sverige. (2014-03). "Barometer 2014. Organisationer mäter trycket på Sveriges politik för global utveckling". Sverige: Concord Sverige. Hämtad från Concord:
<http://www.concord.se/wp-content/uploads/Barometer-2014.pdf> [2015-01-09]

Easterly, William. (2006). *The white man's burden: why the West's efforts to aid the rest have done so much ill and so little good*. New York: The Penguin Press

Eriksson, Päivi & Kovalainen, Anne. (2008). *Qualitative Methods in Business Research*. London: SAGE Publications Ltd

Esaiasson, Peter; Oscarsson, Hendrick; Gilljam, Mikael; & Wängnerud, Lena. (2007). *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Vällingby: Norstedts juridik

Fairclough, Norman. (2003). *Analyzing Discourse: Textual analysis for social research*. London: Routledge

FN (2008). "Ett kritiserat System". Hämtad från FN:
<http://www.fn.se/PageFiles/14110/Fakta%20Det%20Globala%20Handelssystemet.pdf> [2015-01-09]

Olsson, Johan et al. (2010-11-07). *Vår tillväxt är oekonomisk*. Hämtad från Göteborgs Posten:
<http://www.gp.se/nyheter/debatt/1.484550-var-tillvaxt-ar-oekonomisk> [2015-01-09]

Jørgensen Winther, Marianne & Phillips, Louise. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*.
Lund: Studentlitteratur

Odén, Bertil, 2006. *Biståndets idéhistoria – från Marshallhjälp till millenniemål*,
Lund: Studentlitteratur

Odén, Bertil & Lundquist, Olof. (2007). "Policy coherence – vital for global development".
Göteborg: Centre for African Studies. Hämtad från Göteborgs universitet:
<http://www.gu.se/forskning/publikation?publicationId=89428> [2015-01-09]

Patel, Runa & Davidsson, Bo. (2003). *Forskningsmetodikens grunder – att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur

Popper, Karl. R. (2002). *Historicismens elände*. Göteborg: Daidalos AB

PGU. (2003-05-15). "Proposition 2002/03:122. Gemensamt ansvar: Sveriges politik för global utveckling". Stockholm: Regeringen. Hämtad från Regeringen:
<http://www.regeringen.se/content/1/c4/07/73/874fe3e0.pdf> [2015-01-09]

Reinecker, Lotte & Jörgensen, Peter S. (2014). *Att skriva en bra uppsats*. (Tredje upplagan).
Stockholm: Liber

SOU 2001:96, Globkom. (2001). En ny svensk politik för global utveckling, Statens offentliga utredningar, Stockholm [2015-01-09]

UNDP, FN:s utvecklingsprogram. (2014). *Så kom millenniemålen till*. Hämtat från Millenieålen.nu: <http://www.millenniemaalen.nu/malen-2/sa-kom-malen-till/> [2015-01-09]

Utrikesdepartementet. (2013-04-08). *Handel och utveckling*. Hämtat från Regeringskansliet:
<http://www.regeringen.se/sb/d/2659> [2015-01-09]

Utrikesdepartementet. (2014-11-24). *Sveriges handelspolitik*. Hämtat från Regeringskansliet:
<http://www.regeringen.se/sb/d/10675> [2015-01-09]

Wodak, Ruth. (1996). *Disorders of discourse*. London: Routledge